

Геннадій ГЛАЗУНОВ

**ДОЛЯ ПРОФЕСОРА АНДРІЯ СЛІПАНСЬКОГО
У СВІТЛІ МАЛОВІДОМИХ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ:
ІСТОРИКО-ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ НАРИС**

Про діяльність у 30-х роках минулого століття першої Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (ВУАСГН) та її першого віцепрезидента Андрія Сліпанського, сучасника тих аграрних перетворень, коли державна політика колективізації сільського господарства здійснювалася шляхом ліквідації на українському селі приватного власника, відомо небагато. Безжалісність, масовий політичний терор були фундаментальними засадами політики радянської влади після жовтневого перевороту 1917 р. У червні 1933 р. вченого було заарештовано.

Основний масив документів про діяльність ВУАСГН зберігається у ЦДАВО України (ф. 1055, Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук. 1931–1934 рр.). Фонд Академії складається з трьох описів, які містять, відповідно, 1849, 70 та 14 справ. Документи фонду досить повно висвітлюють багатогранну діяльність ВУАСГН. Це, зокрема, стенограми, протоколи пленумів та засідань президії Академії, наукових конференцій з аграрних питань, нарад за темами науково-дослідної роботи, кадрові та інші накази по ВУАСГН. У цьому архіві виявлено також документи Науково-дослідного інституту економіки соціалістичного сільського господарства (ЦДАВО України, ф. 1229, 875 од. зб., 1928–1936 рр.). У Державному архіві Харківської області зберігається кримінальна справа А. Сліпанського (ф. Р–6452, оп. 3, спр. 1555, 1556). Документи названих фондів містять багато інформації щодо наукової діяльності ВУАСГН, життєвого шляху академічного керівника, дають уявлення про особисті задуми вченого-аграрія, його характер, мотивацію вчинків, лінію поведінки в різні періоди короткого наукового життя, особливості стилю роботи з фахівцями тощо.

Інформаційний потенціал цього джерельного масиву стане зрозумілішим, якщо згадати, що від початку ХХ ст. організатори революційних перетворень у Росії дотримувалися принципу обережності щодо селянина та здійснення переходу від дрібнотоварного до великого сільгоспвиробництва, наголошували на необхідності розуміння своєрідної психології селянства. Але очікувані владою глибокі зміни в економічній і політичній сферах забарилися. Зрештою наприкінці 1920-х років команда Сталіна перевела будівництво соціалізму в державі на ризикований шлях, який породив багато деформацій. Відомо, що політика індустріалізації призвела до зрушень в економіці СРСР, водночас аграрна основа держави змінювалася повільно і, як наслідок, промисловість та сільське господарство втратили природну взаємозалежність. Для вирішення згаданої проблеми однопартійний диктат московської влади 1927 р. розгорнув колективізацію сільського господарства, примусово прискорюючи її до суцільної за стислий термін¹.

Зміни, що здійснювалися в аграрному секторі в зазначений період, підштовхнули керівників української держави до створення спеціальної академії аграрних наук як системно-організуючої наукової установи. РНК УСРР 22 травня 1931 р. ухвалила постанову “Про організацію Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук”. Було затверджено керівництво ВУАСГН: президентом Академії призначили академіка О. Соколовського, першим віце-президентом – професора А. Сліпанського. До складу президії Академії ввійшли також учені-аграрії Т. Білаш, П. Попов, М. Левенштам, І. Боднар, М. Варфоломєєв, Т. Віворт, ученим секретарем став Я. Харченко².

Перший віце-президент ВУАСГН походив із селянської родини Сліпанських, що здавна мешкала в селі Ненадиха Таращанського повіту Київської губернії (нині Тетіївський район на Київщині). Він народився 23 вересня 1896 р. Андрій рано залишився сиротою. Коштом земства талановитий хлопець закінчив сільськогосподарське училище в Дергачах (на Харківщині). За словами самого Андрія, це була “школа селянського бунтарства”. У роки навчання юнак долучився до революційного руху, став членом української партії есерів (УПСР), яка пізніше (1919) перетворилася на Українську комуністичну партію (боротьбистів) (УКП(б)). У травні 1917 р. А. Сліпанський представляв Україну на Всеросійському з’їзді Рад селянських депутатів. У вересні того ж року його обрали головою Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів в Охтирці на Сумщині. За часів гетьманату УПСР відрядила його для ведення підпільної роботи до Київської губернії. Після встановлення влади Директорії А. Сліпанського обрали головою виконкому в м. Біла Церква. З наступом військ генерала А. Денікіна Сліпанський за завданням партії почав працювати у підпіллі в Одесі, де став головою губпарткому. Після звільнення міста від білогвардійців та інтервентів повернувся до Києва, потім перебрався до Харкова. Брав участь у роботі останньої конференції УКП(б), яка під час IV конференції КП(б)У (17–23 березня 1920 р.) прийняла рішення про злиття партій. Цей партійний форум обрав А. Сліпанського делегатом на IX з’їзд РКП(б).

У травні 1920 р. Полтавський губвиконком призначив А. Сліпанського завідувачем земельного відділу. Із 1921 р. він очолював сільськогосподарське управління Київського губвиконкому, від середини 1923 р. – керував Київською філією Всеукраїнського союзу сільськогосподарської кооперації “Сільський господар”, одночасно обирався членом Київського губвиконкому³.

1924 р. А. Сліпанський закінчив Київський сільськогосподарський інститут, у 1925–1928 рр. був аспірантом Українського інституту марксизму в м. Харкові. Його ім’я вперше з’явилося в академічних довідниках. Наприкінці 20-х років минулого століття студенти, які долучалися до аграрного досвіду, пізнавали економічні проблеми по книгах А. Сліпанського “Кредит і його роль в розвитку сільськогосподарської України”, “Предмет та методи сільськогосподарської економіки”, “Шляхи селянства до нового життя”, його проблемних наукових публікаціях у фахових виданнях. Після закінчення аспірантури А. Сліпанський за підтримки академіка М. Явор-

Експертно-кваліфікаційній комісії при Укрнауці
Харків, вул. Артёма, 29 к. 40.

Писати чітко, написане не чітко не розглядатиметься.

Долучаючи заповнену анкету, прошу зачислити мене до наукових робітників
місце: Харківський університет день: 10 рік: 1929
Підпис: А. Сліпанський екз. 18/3

АНКЕТА

А. Сліпанський

для осіб, що просять їх зачислити до наукових робітників.

1. Прізвище, ім'я та по батькові: Сліпанський Андрій Михайлович

2. Рік і місяць народження: 1896 р.

3. Освітній цегз (зазначити учбову установу, факультет, фах, спеціальність) і рік закінчення або роки навчання: Закарпатський університет, фізико-математичний факультет, фізика, 1928 р.

4. Наукова кваліфікація тепер і хто її визначив: кандидат фізико-математичних наук, Харківський університет, кафедра фізики, 1928 р.

5. Фах (спеціальність) по роду діяльності: Фізик-експериментатор

6. Назва й адреса вуза, або наукової установи, шоя посаду маєє в ній із якого часу (для вишшавчих вузів потрібно зазначити кафедру, якою керуєте, або ж ті дисципліни, що читаєте, практичні заняття, для тих які працюють у наукових установах — характер праці): Харківський університет, кафедра фізики, Харків, вул. Артёма, 29 к. 40.

Перша сторінка анкети для осіб, що просили зарахувати їх до числа наукових працівників, заповнена А. Сліпанським. 10 березня 1929 р. (ЦДАВО України, ф. 166, оп. 9, спр. 391, арк. 41–42)

ського почав працювати викладачем аграрної економіки Харківського сільськогосподарського інституту. Невдовзі став професором, обійняв посаду заступника директора новоствореного Українського науково-дослідного інституту економіки й організації сільського господарства (УНДІЕСГ), де водночас керував кафедрою індустріалізації сільського господарства. Заповзятливість ученого та його обізнаність у питаннях економіки сільського господарства, добре володіння англійською та німецькою мовами швидко оцінили: він увійшов до складу Науково-консультаційної ради Наркомату земельних справ УСРР⁴.

Досвід заступника керівника УНДІЕСГ став у пригоді А. Сліпанському як віце-президенту ВУАСГН. Він узяв на себе численну кількість адміністративних обов'язків щодо управління діяльністю Академії. Як свідчать документи, процес її становлення й розбудови був найбільш плідним саме в той період, коли посаду першого віце-президента ВУАСГН посідав А. Сліпанський (травень 1931 – червень 1933 рр.).

У наказах, підписаних ним, йшлося про формування дійової структури Академії, керування інститутами, дослідними станціями, створення кадрового складу. За перший рік існування ВУАСГН збереглося 59 наказів; 27 із них підписано А. Сліпанським. Структура ВУАСГН не раз змінювалася відповідно до напрямів наукової діяльності аграріїв країни. Одна з них знайшла відбиття в архівних документах: найвищим колективним органом управління був пленум ВУАСГН, розпорядчим органом – президія. Існували такі сектори: економіки й організації соціалістичного сільгоспвиробництва; тваринництва; врожаїв; виробничо-технічної пропаганди; бюро механізації; бюро хімізації; адміністративно-фінансовий та кадрів. “Планово-відчитне” бюро стежило за роботою інших секторів. 20 груп здійснювали наукову роботу. Президія виконувала й функції управління науковою діяльністю ВУАСГН на підставі колективної думки вчених. Президія збиралася, як правило, щотижня. До кінця 1931 р. відбулося 39 засідань президії, наступного року їх було – 66, до початку червня 1933 р. – 27. Із загальної кількості засідань президії, а їх було проведено в зазначений період 132, А. Сліпанський головував на 43-х засіданнях, у роботі 44-х брав активну участь. У цей період президія Академії прийняла пропозиції, за нашими підрахунками, майже з тисячі наукових питань з подальшим використанням у сільськогосподарському виробництві країни⁵.

У перший рік існування Академії мережа науково-дослідних установ республіки складалася з 8-ми союзних спеціалізованих та 15-ти республіканських інститутів, 10-ти всеукраїнських станцій та 205-ти опірних дослідних станцій. У 1931–1932 рр. було проведено 5 пленумів ВУАСГН, на яких учені-аграрії розглядали проблеми щодо покращання ефективності роботи складових науково-дослідних установ академічної структури. Зокрема, обговорювалися проблеми організаційно-господарського зміцнення колгоспів, піднесення врожайності сільськогосподарського виробництва, збільшення сталих урожаїв цукрових буряків тощо. Зусиллями нечисленного трудового колективу ВУАСГН було проведено низку важливих загальнодержавних наукових заходів⁶.

ВУАСГН справджувала своє наукове призначення вже від початку існування. Так, 2 липня 1931 р. колегія Наркомземсправ УСРР затвердила, а

133

Оголошення не підлягає.

ПРОТОКОЛ № 15/709
засідання Ради Народніх Комісарів УСРР
в 22 травня 1931 р.

Головував Голова РНК УСРР - т. ЧУВАР.

Присутні:

в ухвальним голосом: Заст. Голова РНК УСРР т. ПЕТРОВСЬКИЙ, Заст. Голова РНК УСРР і Голова УкрДНК т. ЛУДНИК, НКФінансів УСРР т. КОВАЛЬ, НКЗдоров'я УСРР т. КАНТОРОВИЧ, НКПраці УСРР т. ГУЛИЙ, УпНКЗовнішторгу СРСР при Уряді УСРР т. КАТЯЛЬ, НКСоцзабезу УСРР т. ПОКОРНИЙ, Заст. НКЗемсправ УСРР т. ТРИЛИСЬКИЙ, Заст. НКОсвіти УСРР т. КУЗЬМЕНКО, Заст. НКРСІ УСРР т. ОМЯКІСІВ, Заст. НКІ і Генерального прокурора УСРР т. ПРИХОДЬКО, Заст. УпНКШляхів СРСР при Уряді УСРР т. ДАВРИЩЕВ, Голова ВУРПС т. ЧУВМІН, Заст. НКПостачання УСРР т. САПОВ, Заст. Голова ВРНГ УСРР т. ГАВЕМАН.

в дорадчим голосом: т. КОСІОР, Заст. Голова УкрДНК т. ТАРАНЕНКО, Керівн. зсеукр. Контори Держбанку т. ЛЕВЗНЕР, Голова Вукопспілки т. МИХАЙЛИЙ, Нач. Головної Управи Водн. господарства т. БОГУЦЬКИЙ, Член Колегії НКРСІ УСРР т. ГОЛИЩЕВ, Член Колегії НКЗемсправ УСРР т. ВОЛОШИНОВ, Член Колегії НКПраці УСРР т. СЛАВІН, Член Колегії НКПостачання УСРР т. ЗАРЕВ, Член Колегії НКФ УСРР т. БЕРИНСЬКИЙ, Керівничий Справ РНК Я. ПН УСРР т. РАСЯН.

Представники райвиконкомів: Володарського району, Городоцького, Чорнобильського, Ямпільського, Липово-Долинського, Дяківського, Попаснянського, Мархлевського, Дворичанського, Калініндорфського, Хабнянського, Дохвицького, Печенівського, Ново-Троїцького, Олевського, Михайлівського, Олександрівського, Смотрицького, Коларівського.

Представники організацій: т. т. ГРИНЬКО /Вукопспілка/, МЕЛАМЕД /Союзхліб/.

II. Про затвердження Президії Української Академії С.-Г. Наук. № 15887/6. Затв. т. Петровський.

II. На додаток до постанови НК УСРР в 12 травня ц.р. /прот. № 13/707 / затвердити Президію Української Академії с.-г. наук у такому складі:

Президентом Академії Наук - академіка СОКОЛОЗЬКОГО О.Н.
 Вице-президентом Академії Наук - проф. СЛІПАНСЬКОГО А.М.
 " " " " - проф. ВІЛАША Т.Г.
 " " " " - т. ПОПОВА П.І.
 Вченим секретарем - т. ХАРЧЕНКА Я.О.
 Членами Президії Академії Наук - т. ЛЕВЕНШТАМ М.Є.
 - проф. БОДНАР І.М.
 проф. ВАРСОЛОМБЕВА М.Т.
 - т. ВІТОРТА Х.Н.

Витяг з протоколу РНК УСРР від 22.05.1931
стосовно затвердження складу Президії ВУАСГН.
(ЦДАВО України, ф. 1, оп. 7, спр. 825, арк. 133-139)

журнал “Спеціаліст соціалістичного сільськогосподарського виробництва” опублікував “Список стандартних, рекомендованих та ліквідаційних сортів сільськогосподарських культур, ухвалених від Академії сільськогосподарських наук для проведення за ними апробації 1931 року”. Згідно з архівними документами, ВУАСГН восени та взимку 1931 р. збирала ряд конференцій для детального обговорення наукових проблем, що поставали перед аграрною країною: у вересні відбулася конференція з питань селекції рослин, у жовтні – щодо боротьби з посухою, ще одна – з проблем тваринницької науки, наприкінці року – з питань механізації та електрифікації сільського господарства тощо. Більшість агрономічних конференцій мали статус перших у сільськогосподарській науці Україні.

Вивчення діяльності А. Сліпанського дозволяє дійти висновку: учений розумів, що аграрні перетворення в державі, втілення в життя досягнень сільськогосподарської науки потребують значних коштів, оснащення технікою, залучення фахівців з найвищим рівнем загальної культури і, головне, чого не мала радянська влада з перших років своєї історії, – довіри до науки та її носіїв. Вважалося, що здебільшого вони представляли “старих інтелігентів”. А. Сліпанський усвідомлював, що у взаємостосунках чиновників та науковців шириться прогалина, замість консолідації активізується ідейна боротьба з політичним присмаком.

Перший рік існування Академії був надзвичайно напруженим і складним, але водночас плідним для налагодження її наукової діяльності: розроблялися основні принципи структури й функції ВУАСГН, її правові засади. У звіті про роботу ВУАСГН за перший рік діяльності, що зберігається в ЦДАВО України, зазначалося, що керівництво науковою роботою до створення Академії було зосереджено в науково-технічному секторі Наркомземсправ УСРР. Між тим, планування науково-дослідної роботи, методологічного керівництва не здійснювалося, реорганізація дослідних станцій провадилася формально тощо. Найважливішими хибами в роботі попередніх науково-дослідних установ вважалися такі: орієнтація роботи на одноосібні селянські господарства; повний розрив поміж виробництвом та наукою; робота дослідних установ на засадах “ідеалістичної або механістичної методології”; обмеженість наукових кадрів, відсутність молодих науковців; публікація дослідницьких висновків із запізненням, їх недостатнє застосування на виробництві тощо. “Відчит” ВУАСГН подає мережу науково-дослідних установ (з їх позитивом та негативом, виявленим Академією у ході практичної роботи). Перелічено головні теми, над якими працювали фахівці академічної установи, та узагальнено результати роботи її структур. Повідомляється про заходи щодо підвищення врожайності, відповідну роботу інститутів і станцій. Один із розділів присвячено заходам щодо боротьби з посухою, загибеллю озимини (метеорологічні передумови врожаю завжди бралися до уваги). Розглянуто питання вирішення проблем збільшення зернової продукції, забезпечення промисловості сировиною рослинного походження, а тваринництва – кормовою базою, збільшення продуктивного тваринництва, зменшення втрат у цій галузі, хімізації сільського господарства, механізації та електрифікації села, постачання населенню фруктів та овочів, пошуку вітчизняного і зарубіжного

Книжка ударника в'язня А. Сліпанського. 1934 р.
(Надіслано автору Управлінням внутрішніх справ Магаданської області
МВС Росії 08.02.2006)

досвіду, реалізації наукових досягнень, покращання роботи з науковими кадрами тощо. Завершувався звіт аналізом заходів щодо капіталовкладень і фінансування наукових розробок⁷.

Колегія НКЗС України в червні 1932 р. визнала стан річної роботи Академії “правильним”, вказавши при цьому на певні недоробки. Через кілька днів “великою” назвала роботу ВУАСГН і Президія Всесоюзної Академії сільськогосподарських наук імені Леніна, яка визначила подальші напрямки її роботи⁸.

Перший віце-президент ВУАСГН А. Сліпанський на початку 1930-х років активно набував наукового авторитету, став достатньо відомим ученим-аграрієм. У той час він, по суті, перший, серед українських учених, взявся за предметний розгляд проблеми земельної ренти. Питанням перебудови економічної теорії виробничих кредитів та їхньої ролі в розвитку сільського господарства присвячено його фундаментальну монографію (сучасні аграрні економісти вважають, що вона і донині не втратила своєї актуальності. – Г. Г.). Об'єктом дослідження А. Сліпанського були предмет та методи сільськогосподарської економіки. Як один з керівників ВУАСГН, учений усвідомлював необхідність спеціалізації агровиробництва поміж кліматичними регіонами країни. З метою подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва республіки пропонував ґрунтовне вивчення й перенесення на українські терени кращого досвіду аграрного виробництва Німеччини. Ефективність капіталовкладень в українське скотарство – справа його пошукової думки. Уже з перших днів призначення на високу поса-

ду А. Сліпанський опікувався питаннями реорганізації науково-дослідних установ галузі. Під його безпосереднім керівництвом за рахунок оптимізації структури та кадрового складу інститутів, дослідних станцій, а також більш ефективної системи впровадження кращих наукових розробок у виробництво відбувалося становлення Академії. Учений докладно багаторазово зусиль до формування відданого агронауці колективу. Невідкладним завданням часу він вважав розв'язання зернової проблеми шляхом підвищення врожайності завдяки покращенню відомих методів добору селекційного матеріалу, залученню новітніх знань. Для успішного розв'язання проблем тваринництва він намагався всебічно впроваджувати механізацію та електрифікацію. Робота дослідних установ, на його думку, мала зміцнити базу щодо вирощування та переробки технічних культур. Агроінвентарізацію ґрунтів України вважав нагальним завданням Академії⁹.

Табірне фото Андрія Сліпанського. 1937 р.
(Надіслано автору Управлінням внутрішніх справ Магаданської області МВС Росії 08.02.2006)

Найдраматичнішим викликом того часу поставала проблема колективізації. Академічна установа, згідно з А. Сліпанським, мала опрацювати заходи щодо підвищення врожайності українських ланів. Питанню про те, як здобути майбутні багаті ужинки, він присвятив чимало наукових публікацій. І сьогодні, на наш погляд, викликає інтерес ґрунтовна наукова стаття А. Сліпанського “Сільське господарство України до XV роковин Жовтня”, опублікована восени 1932 р. Матеріал готувався на економічних, соціальних, статистичних джерелах та особистих дослідженнях автора щодо розвитку українського селянства; аналізувалася його участь у перебігу подій української революції та відомих після того “відбудовних” та “реконструктивних” періодів життя¹⁰.

Перший віце-президент ВУАСГН як безпосередній учасник створення мобільної структури Академії та її мережі входив у суть справи кожного з підрозділів. Діяльність установи, її успіхи, здобутки й невдачі А. Сліпанський постійно висвітлював у доповідях, статтях, повідомленнях, інтерв'ю у періодичній пресі. Учений широкого наукового світогляду, він займався різними аспектами аграрної науки, докладав багато зусиль до розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи, намагався стати справжнім провідником науки в практику. Він керував академічною структурою в непростий період: відсутність потрібного досвіду становлення подібної установи, фінансова скрута, розкиданість наукових підрозділів по різних приміщеннях, брак лабораторного устаткування, будівництво нових приміщень тощо, і попри все це – поступовий, невпинний розвиток аграрної науки. Поставлені А. Сліпанським майже в сорока працях наукові проблеми чекали на подальші дослідження й розвиток¹¹.

Наприкінці 20-х років минулого століття в СРСР майже одночасно відбувалися перетворення країни з аграрно-індустріальної в індустріальну, а дрібного, індивідуального хліборобства методами колективізації – у велике соціалістичне господарство. Констатувалося, що причиною низької врожайності новостворених господарств є недостатнє використання робочої сили, сільгоспмашин, знарядь, нехтування елементарними вимогами агротехніки тощо. Радянська пропаганда намагалася вирішити проблему, застосовуючи “шість вказівок Сталіна”. Водночас представники державно-управлінських структур розуміли необхідність елементарного озброєння робітників радгоспів та колгоспників агротехнікою. За кожною проблемою стояли дуже важливі процеси, які вимагали серйозних управлінських рішень та коштів, а також тривалого часу на їх освоєння.

Між тим, за боротьбою класів, що відходили в історію, компартія побачила шкідництво, у чому звинувачувалися й певні верстви старої інтелігенції. За роки першої п’ятирічки (1928–1932) кількість сільськогосподарських вузів по СРСР зросла до 151, суттєво збільшилася кількість “контингенту” освітян. Разом з тим, влада “насаджувала” до сільського господарства десятки тисяч працівників з інших галузей, відряджала на село багато партпрацівників, так званих двадцятип’ятитисячників, інших працівників не завжди спорідненого фаху. У вересні 1932 р. було ухвалено постанову ЦК ВКП(б) щодо організації вищих комуністичних сільськогосподарських шкіл. Процес остаточного створення Всесоюзної Академії сільськогосподарських наук ім. В. Леніна затягувався.

Тематика наукових праць А. Сліпанського цього періоду – аграрна економіка, організація розвитку сільськогосподарської науки, підвищення врожайності ланів. Вирішення багатьох проблем він вбачав насамперед у створенні відповідних державно-управлінських структур: вони б і роз’яснювали шляхи, і турбувалися про необхідність здійснення, і контролювали реалізацію дій. На його думку, таким чином значно скорочувався б час, необхідний селянину для вирішення багатьох проблем. Завдяки його ініціативі ВУАСГН домоглася підготовки проектів урядових рішень, які надалі мали втілювати в життя члени комітетів незаможних селян, колгоспники, працівники радгоспів під загальним керівництвом відповідних структур влади. Задум певним чином вдалося зініціювати 1932 року: у січні Українська Економічна Нарада затвердила “Оперативний план боротьби з посухою в Степу”, в лютому РНК УСРР прийняла розгорнуту постанову “Про план весняної сільськогосподарської виробничої кампанії 1932 року”, в березні – затвердила “Розгорнутий план застосування в сільськогосподарському виробництві України 1932 р. агротехнічних і організаційних заходів у справі підвищення врожайності”, у квітні ВУЦВК разом з РНК УСРР оприлюднили об’єднану постанову “Про основні агротехнічні заходи в сільському господарстві”. НКЗС УСРР, ВУАСГН, особисто А. Сліпанський та його колеги брали участь у практичному виконанні урядових настанов: предметне роз’яснення, консультаційне інформування, пропаганда найкращого досвіду, практична допомога тощо¹².

У жовтні 1931 р. відбулася перша Всеукраїнська конференція з питань боротьби з посухою, завданням якої було розроблення системи конкрет-

них заходів боротьби з невідданими “силами природи”, що спричинювали недорід. 25 грудня 1932 р. відкрилася Всеукраїнська агротехнічна конференція, на якій було заслухано доповідь А. Сліпанського “Про план агротехнічних заходів на 1933 рік” тощо¹³.

Успіхи ВУАСГН давали певні надії на подальший розвиток аграрної науки України. Проте уже в перші місяці 1933 р. почала фронтально змінюватися партійно-радянська влада в усіх сферах життя республіки. Протягом укр. короткого часу, пов’язаного з приходом до владних структур сталінських порученців, до керівництва компартії – П. Постишева та адмінорганів – В. Балицького, відбувалися захоплення державою економічної монополії шляхом насадження стратегії індустріалізації, суцільна колективізація, впровадження масової радянської культури. ВУАСГН опинилася в умовах жорсткої ломки всіх попередніх принципів її діяльності; навіть запевнення керівництва Академії в повній підтримці партійного курсу не врятувало установу від хвилі політичних репресій.

1933 року в Академії було викрито “шкідницьку організацію”, на чолі якої начебто стояв її перший віце-президент А. Сліпанський. 2 червня його заарештували, а невдовзі виключили з партії як “класово-ворожий елемент, який проліз у партію із метою контрреволюційної, провокаторської роботи”. Ухвалою судової трійки при колегії ДПУ УРСР від 26 листопада 1933 р. А. Сліпанському було визначено покарання: відправлення до виправно-трудових таборів строком на п’ять років¹⁴.

У 1937 р., коли термін покарання вченого закінчувався і він готувався вийти на волю, ухвалою особливої наради при НКВС СРСР від 21 липня 1937 р. термін ув’язнення був продовжений ще на п’ять років¹⁵.

Подальша доля А. Сліпанського тривалий час залишалася невідомою. Тільки 2005 р. МВС України поінформувало, що вчений-аграрій перебував у в’язниці під Магаданом. У свою чергу, МВС Росії повідомило, що припинення серцевої діяльності перервало життя колись відомого науковця А. Сліпанського. Сталося це 14 лютого 1942 р. Поховано його на цвинтарі селища Золотистий Ягоднинського району Магаданської області¹⁶. Додатково розглянувши матеріали карної справи, Верховний Суд УРСР 10 лютого 1961 р. відмінив усі ухвали щодо засудження А. Сліпанського як бездоказові¹⁷.

Архіви дозволили бодай пунктирно відтворити тернистий життєвий та науковий шлях напівзабутого вченого-аграрія Андрія Миколайовича Сліпанського.

¹ *Вицан М. А., Микора В. І., Тиморін А. О.* Деякі аспекти соціально-економічних перетворень 1930-х років у СРСР // Український історичний журнал. – 1991. – № 10. – С. 21–32.

² Див.: Збірник Законів та Розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1931. – № 19.

³ Див.: Державний архів Харківської області, Ф. Р-6452, оп. 3, спр. 1555, 1556.

⁴ ЦДАВО України, ф. 1230, оп. 1, спр. 12, арк. 5.

⁵ Див.: ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 260, 261, 262 та ін.

⁶ Див.: Там само, спр. 287, 327, 329, 342, 360 та ін.

⁷ Там само, спр. 242, арк. 1–23.

⁸ Там само, спр. 249, арк. 234–235; спр. 253, арк. 187–190.

⁹ Там само, спр. 17, арк. 159–191.

¹⁰ *Сліпанський А.* Сільське господарство України до XV роковин Жовтня // Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства. – 1932. – № 10–11. – С. 27–64.

¹¹ Див.: журнал “Вісник сільськогосподарської науки та досвідної справи”; на його основі у 1930 р. був створений журнал “Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства”; *А. Сліпанський.* За поглиблення сільськогосподарської науки // Вісник сільськогосподарської науки і досвідної справи. – 1928. – № 4. – С. 3–5; *Його ж:* Проблеми спеціалізації сільського господарства. Доповідь на поширеному засіданні ВУАН 9 березня 1930 р. // Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства. – 1930. – № 4. – С. 14–57; *Його ж:* Чергові завдання науково-дослідної роботи Всеукраїнської Академії сільськогосподарських наук та її мережі, в зв’язку з вимогами соціалістичної реконструкції сільського господарства. Скорочена доповідь на I пленумі ВУАСГН // Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства. – 1931. – № 8–9. – С. 11–23; *Його ж:* Сільське господарство України до XV роковин Жовтня // Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства. – 1932. – № 10–11. – С. 27–64; *Його ж:* Завдання сільськогосподарської науки в реконструктивний період // Більшовик України. – 1931. – № 6. – С. 46–60; *Його ж:* Новими методами за успішне розв’язання проблеми врожайності // Більшовик України. – 1932. – № 1–2. – С. 45–66; *Його ж:* Підвищення врожайності – основне завдання першого року другої п’ятирічки // Більшовик України. – 1933. – № 4. – С. 42–66 та ін.

¹² Див., наприклад: ЦДАВО України, ф. 1, оп. 8, спр. 2, арк. 7–16.

¹³ За соціалістичну перебудову. – 28 грудня 1932 р. – № 845.

¹⁴ Державний архів Харківської області. Ф. Р-6452, оп. 3, спр. 1555, арк. 88.

¹⁵ Там само, арк. 96-а.

¹⁶ Повідомлення Інформаційного центру УВС Магаданської області МВС Росії від 5 жовтня 2005 р., архів автора.

¹⁷ Див.: Державний архів Харківської області, Ф. Р-6452, оп. 3, спр. 1555, 1556.

Нlazunov H.

**Life of Andriy Slipans’kyi, Professor,
in the Context of Little-Known Archival Documents:
Historical and Documentary Essay**

Based on little-known archival documents, the article highlights a dramatic life of Andriy Slipans’kyi, the first Vice President of the first All-Ukrainian Academy of Agricultural Sciences (in the 1930s).